

ARAP DİLİNİ ANLAMA EKSENİNDE MECHÛL FİİLLERİN YERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Nusrettin Boelli

Özet: Bu makalede sarf, nahiv ve belağat ilimleri açısından mechûl fiiller araştırılmış ve Arap dilini anlama ekseninde bu fiillerin etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de geçen bazı mechûl fiillerden misaller verilmiş. Bu araştırmanın son kısmına sadece mechûl olarak kullanılan fiillerin bir listesi alfabetik olarak eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Sarf, nahiv, belağat, mechûl fiiller, nâibi fâil.

THE PLACE AND EVALUATION OF PASSIVE VERBS IN UNDERSTANDING ARABIC

Abstract: In this article, passive verbs in terms of morphology, syntax and rhetoric are examined and the effects of these verbs are determined to understand the Arabic language. Besides, passive verbs examples are given from al-Qoran. An alphabetic list of verbs that are used only as passive is added to the end of this research.

Keywords: Morphology, Syntax, Rhetoric, passive verbs, subject of passive verbs.

GİRİŞ

Arapça fiiller, fâilin¹ cümlede bulunması ve bulunmaması bakımından ma'lûm ve mechûl olmak üzere iki kısma ayrılır. Malum fiil, fâili cümlede bulunan fiildir. Mechûl kelimesi lügatte, جہل fiilinden ism-i mef'ûl olarak türetilmiş ve manası bilinmeyen şey demektir. Terim olarak herhangi bir sebepten dolayı fâili zikredilmeyen, fâil yerine geçen başka bir isme isnâd edilen fiil demektir. Ayrıca bu tür

¹ Bingöl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

1. - **Fâil:** Özne, işi yapan şahıs veya nesnedir. Fâil devamlı merfû'dur.

fiillere “fâili bilinmeyen fiil”, “fâili zikredilmeyen fiilin mef’ûlü”, “binası mechûl fiil” de denilir.²

Bu incelemede, konular aşağıdaki başlıklar altında sınıflandırılacaktır.

- I. Sarf açısından mechûl fiiller
- II. Nahiv açısından mechûl fiiller
- III. Belâğat açısından mechûl fiiller
- IV. Kur’ân-ı Kerîmde geçen bazı mechûl fiiller
- V. Sadece mechûl olarak kullanılan fiiller

I. Sarf açısından mechûl fiiller:

Mechûl fiilin, mâzi ve müzârî’lerinin özel yapım kalıpları vardır.

a) Mâzi fiilin mechûlü

Sülâsî mâzî fiili, mechûl yapmak için fiilin başındaki harekeli harf ötreli, sondan bir önceki harfin harekesi kesre yapılır. Mesela: فَتَحَ كَالْبَابِ ye çevirilir.

.. فَتَحَ كَالْبَابِ الرَّزْقِ : *İş, rızık kapısını açtı.* فَتَحَ كَالْبَابِ الرَّزْقِ : *Rızık kapısı açıldı.*³

.. هَزِمَ الْعَدُوُّ : *Düşman yenilgiye uğradı.*⁴

Mezîd fiillerde ise, sondan bir önceki harf kesreli, ondan önceki bütün harekeli harfler ötreli yapılır. *أُكْرِمَ* : *ikrâm edildi*; *أُجْتَمِعَ* : *toplandı*, *أُشْتُخِرَ* : *çıkarıldı*; *أُتْبِعَ* : *uzaklaştırıldı*, gibi.⁵

.. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ... : *Ey iman edenler! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı...*⁶

Ecvef sülâsî fiillerden mechûl yapıldığında çoğunlukla kelimedede i’lâl (إِعْلَالٌ)⁷

2 - Muhammed Said İsbir- Bilâl Cüneydî, *eş-Şâmil*, Beyrut, 1985, s. 812-813, 948-951; Corc Mitri Abdul-Mesih – Hânî Corc Taberî, *el-Halil*, Beyrut, 1990, s. 313, 446; ‘Abdu’l-Ganî ed-Dakr, *Mu’cemü’l-kavâ’idi’l-‘arabiyye fi’n-nahv ve’t-tasrîf*, Beyrut, 1986, s. 481-484; Emîl Bedî’ Ya’kûb, *Mevsu’atü’n-nahv ve’s-sarf ve’l-i’râb*, Beyrut, 1988, s. 497-498, 667-668.

3 - Abbâs Hasan, *en-Nahvü’l-vâfi*, I-IV, Kahire, 1992, II, 98.

4 - Muhammed Said İsbir- Bilâl Cüneydî, *eş-Şâmil*, Beyrut, 1985, s. 948.

5 - el-Müberred, *el-Muktedab*, Beyrut, 1985, III, 324.

6 - *Bakara suresi*, 2/183.

7 - “İ’lâl” bir illet harfini, başka bir illet harfi ile değiştirmek veya herhangi bir sebepten dolayı bir illet harfini hazfetmektir. (Corcî M. Abdu’l-Mesih – Hânî Corcî Tabrî, *el-Halil*, s. 91)

yapıldığı için نَعَلَ şeklinde bir kalıp ortaya çıkar.

Mesela: قَالَ : dedi'den قِيلَ : denilen, yapılır. Bunun aslı; قَوْلٌ dir. Vâv üzerine kesre ağır geldiğinden dolayı /ses uyumunu sağlamak için (و) vâv'in kesre harekesi (ق) "kâf" harfine verilir, قَوْل olur. Bu durumda (و) "vâv" sâkin, kendinden önceki harf kesreli olduğundan "vâv, (ي) yâ" harfine dönüştürülerek قِيلَ : denildi, şeklini alır.⁸

صَوَّنَ : Korudu'dan صِينَ : korundu, anlamında mechûl fiil yapılıdır. Bunun aslı; صَوْنٌ dir. (و) "vâv" üzerine kesre ağır geldiği için (و) vâv'in kesre harekesi (ص) sâd harfine verilir, صَوْنٌ olur. (و) "vâv" sâkin, kendinden önceki harf kesreli olduğu için (و) "vâv", (ي) "yâ" harfine dönüşür, böylece صِينَ : korundu, şeklinde mechûl fiil olur.⁹

بَاعَ : sattı' fiilinden بَيْعٌ : satıldı, yapılıdır. Bu kelimenin aslı بُيْعٌ dir. (ي) "yâ" harfi üzerine kesre ağır geldiği için, (ب) bâ harfinin harekesi hafzedilir, (ي) "yâ" harfinin kesresi (ب) "bâ" harfine verilerek بَيْعٌ şeklinde mechûl olur.¹⁰

Ecvef fiillerin mezîd kiplerinden mechûl fiil yapılıırken bazı değişiklikler olur. Meselâ; أَجَابَ : cevap verdi, fiilinden أَجِيبُ : cevap verildi, şeklinde mechûl fiil yapılıdır. Bu kipin aslı أَجُوبٌ dir. (و) "vâv"ın harekesi bir önceki harfe verilir أَجُوبٌ olur. (و) "vâv" sâkin olduğundan kendinden önceki harfin kesreli olması sebebiyle (و) "vâv", (ي) "yâ" harfine dönüşür, böylece أَجِيبُ olur.¹¹

أَسْتَقِيمَ : dosdoğru oldu, fiilinden أُسْتَقِيمُ : doğrultuldu, şeklinde mâzî mechûl fiil yapılıdır. Bu fiilin i'lâl yapılmadan önceki şekli أُسْتَقِيمٌ dir. (و) "vâv" harfi üzerine kesre ağır geldiği için (و) "vâv"ın harekesi bir önceki harfe nakledilerek أُسْتَقِيمٌ şeklini alır. (و) "vâv" sâkin olup kendinden önceki harfin harekesi kesre olduğu için (ي) "yâ" harfine dönüşür ve أُسْتَقِيمَ şeklini alır.¹²

أَخْتَارَ : seçti, fiilinden أُخْتِيرَ : seçildi, şeklinde fiili mâzî mechûl yapılıdır. Bu fiilin i'lâlden önceki şekli أُخْتِيرٌ dir. (ي) "yâ" harfi üzerine kesre ağır geldiği için, ondan önceki harfin harekesi hafzedildikten sonra (ي) "yâ'nın harekesi (ت) "tâ" harfine nakledilir ve böylece أُخْتِيرَ şeklini alır.¹³

8 - Maksûd, s. 273.

9 - ez-Zencânî, 'Izzî, İstanbul, 2000, s. 424; el-Câvî, Abdu'l-hakk, *Tedricü'l-edânî*, Beyrut, 1986, s. 139.

10 - el-Müberred, *el-Muktedab*, III, 324; ez-Zencânî, *a.g.e.*, s. 424; el-Câvî, Abdu'l-hakk, *a.g.e.*, s. 139.

11 - el-Müberred, *a.g.e.*, III, 324; ez-Zencânî, *a.g.e.*, s. 432.

12 - ez-Zencânî, *a.g.e.*, s. 432; el-Câvî, Abdu'l-hakk, *a.g.e.*, s. 149.

13 - ez-Zencânî, *a.g.e.*, s.432; el-Câvî, Abdu'l-hakk, *a.g.e.*, s. 149.

b) Müzâri fiilin mechûlü:

Müzâri fiilden mechûl kip yapmak için (حَرْفُ الْمُضَارَعَةِ) müzari fiilin başında bulunan müzara'at harfî (أْتَيْنَ) ötrelenir. Ayrıca sondan bir önceki harfin harekesi fetha yapılır.

Mesela: يَفْعَلُ den يُفْعَلُ ; يَفْعَلُ den يُفْعَلُ ; يَسْتَفْعَلُ den يُسْتَفْعَلُ şeklinde mechûl muzârî' fiiller türetilir.¹⁴

Ecvef fiilin müzârisinden mechûl kip yapıldığında bazı i'lâllerin yapılması gerekir. Şöyleki يُقُولُ : *söylüyor*; fiilinin aslı يُقُولُ şeklindedir. (و) “vâv” harfinin harekesi kaf harfine aktarılır, يُقُولُ olur. (و) “vâv” harfi sâkin, kendinden önceki harf (ق) “kaf” fethalı olduğu için (و) “vâv”, (ل) “elif”e dönüştürülür, böylece يُقَالُ : *denilir*, şeklini alır.

يَبِيعُ : *satıyor*, fiilinin aslı يَبِيعُ şeklindedir. Önce (ي) “yâ” harfinin harekesi (ب) “bâ” harfine verilir يُبِيعُ olur. (ي) “yâ” sâkin olup kendinden önceki harfin harekesi fethalı olduğu için (ي) “yâ” harfi, (ا) “elif”e dönüşür ve böylece يُبَاعُ : *satılır*, şeklini alır.¹⁵

يُجِيبُ : *cevap veriyor*, fiilinden müzâri mechûl fiil yapıldığında يُجَابُ : *cevap v - rilir*, olur. Bunun aslı يُجِيبُ şeklindedir. (و) “vâv” harfinin harekesi bir önceki harfe nakledilerek يُجِيبُ olur. (و) “vâv” sâkin, bir önceki harf fethalı olduğu için (و) “vâv”, (ل) “elif”e dönüşür ve böylece يُجَابُ şeklini alır.¹⁶

يُسْتَقَامُ : *doğru oluyor*, fiilinden müzâri mechûl yapıldığında يُسْتَقَامُ : *doğrultuluyor*, olur. Bu kelimenin aslı يُسْتَقَامُ şeklindedir. (و) “vâv” harfinin harekesi bir önceki harfe nakledilir يُسْتَقَامُ olur. (و) “vâv” sâkin, bir önceki harf fethalı olduğu için (و) “vâv”, (ل) “elif”e dönüşür ve böylece يُسْتَقَامُ şeklini alır.¹⁷

Ecvef fiillerden ism-i mef'ûl yapıldığında bu kipte bazı değişiklikler meydana gelir. Meselâ: يَصُونُ - صَانَ : *korudu-koruyor*; fiilinden مَصُونٌ : *korunmuş*, şeklinde ism-i mef'ûl yapılır. Bu kelimenin aslı; مَصُونٌ şeklindedir. (و) “vâv” harfi üzerine zamme ağır geldiği için, bu harfin harekesi bir önceki (ص) “sad” harfine nakledilir مَصُونٌ olur. İki “vâv” bir araya geldiği için birisi hafifedilir ve böylece مَصُونٌ şeklini alır.¹⁸

14 - ez-Zencânî, *a.g.e.*, s. 349; el-Câvî, Abdu'l-hakk, *a.g.e.*, s. 62.

15 - el-Câvî, Abdu'l-hakk, *a.g.e.*, s. 141.

16 - el-Câvî, Abdu'l-hakk, *a.g.e.*, s. 149.

17 - el-Câvî, Abdu'l-hakk, *a.g.e.*, s. 149.

18 - el-Câvî, Abdu'l-hakk, *a.g.e.*, s. 154; Sibeveyh'e (öl. 180/796) göre ikinci vâv, Ebu'l-Hasan el-Ahfaş'a (öl.215/830) göre birinci vâv hafifedilir.

بَاعَ - يَبِيعُ : *sattu- satıyor*; fiilinden مَبِيعٌ : *satılmış*, şeklinde ism-i mef'ûl yapılıdır. Bu kelimenin aslı; مَبِيعٌ şeklindedir. (ي) “yâ” harfi üzerine zamme ağır geldiği için, bu harfin harekesi bir önceki (ب) harfine nakledilir مَبِيعٌ olur. (و) “vâv” harfi (ي) “yâ” harfine dönüşür مَبِيعٌ olur. Yanyana gelen iki (ي) “yâ” dan birisi hafzedilir مَبِيعٌ olur. Sonra (ي) “yâ” harfinin yerinde sâbit kalması için, ondan önceki harfin harekesi kesreye çevrilir ve böylece مَبِيعٌ şeklini alır.¹⁹

Mezid ecvef fiillerden de ism-i mef'ûl yapıldığında yine “i'lâl” yapılıdır. Meselâ; أَجَابَ : *cevap verdi*, يُجِيبُ : *cevap veriyor*; fiilin ism-i mef'ûlü مُجَابٌ : *cevaplanmış*, olur. Bunun aslı مُجَوِّبٌ şeklindedir. (و) “vâv” harfinin harekesi (ج) “cîm” harfine nakledilerek مُجَوِّبٌ olmuştur. (و) “vâv” harfi sâkin olup bir önceki harf (ج) “cîm” fethalı olduğu için (و) “vâv”, (ا) “elif” e dönüşür, böylece مُجَابٌ olur.²⁰

أَسْتَقَامَ : *doğru oldu*, يَسْتَقِيمُ : *doğru oluyor*; fiilinden ism-i mef'ûlü مُسْتَقَامٌ : *doğrultu - muş* şeklinde yapılıdır. Bu kelimenin aslı مُسْتَقِيمٌ idi. (و) “vâv” harfinin harekesi, (ق) “kaf” harfine nakledildi مُسْتَقِيمٌ oldu. (و) “vâv” harfi sâkin olup kendinden önceki harf (ق) fethalı olduğu için (و) “vâv”, (ا) “elif” e dönüştürülerek مُسْتَقَامٌ şeklini aldı.²¹

أَخْتَارَ : *seçti* “fiilinden ism-i mef'ûl مُخْتَارٌ : *seçilmiş*, şeklinde türetilir.

أَقَامَ : *ikâmet etti, oturdu*, fiilinden ism-i mef'ûl مُقَامٌ : *yerleşmiş*, şeklinde gelir.²²

Son harfi vâv olan nâkis fiillerin mâzi mechûlü yapılıırken (و) “vâv” harfinden önceki harfin harekesi kesre yapıldığı için (و) “vâv”, (ي) yâ harfine dönüşür. Meselâ; aslı (عَرَا) olan عَرَا : *savaştı* fiilin mâzi mechûlünün aslı عَرَا dir. (و) “vâv” harfi, kelimenin sonunda bulunduğu ve bir önceki harf kesreli olduğu için (و) “vâv” harfi, (ي) “yâ” harfine dönüştürülerek عَرَا : *savaşıldı*, şeklini almıştır.²³

دَعَا : *dua etti, çağırdı*, fiilinden دُعِيَ : *çağırıldı*, yapılıdır. Bu kelimenin aslı دُعَا dir. (و) “vâv” harfi, kelimenin sonunda bulunduğu ve bir önceki harf kesreli olduğu için (ي) “yâ” harfine dönüşür, böylece دُعِيَ oldu.²⁴

Sonu vâv ile illetli olan fiillerin müzâri mechûllerinde ise, sonundaki (و) “vâv” harfi, kendinden önceki harfin harekesi fetha yapıldığı için, önce (ي) “yâ” harfine;

19 - ez-Zencânî, 'Izzî, s. 438; Maksûd, s. 283; el-Câvî, Abdu'l-hakk, a.g.e., s. 154.

20 - el-Câvî, Abdu'l-hakk, a.g.e., s. 154.

21 - ez-Zencânî, 'Izzî, s. 438; el-Câvî, Abdu'l-hakk, a.g.e., s. 149.

22 - el-Câvî, Abdu'l-hakk, a.g.e., s. 154.

23 - Maksûd, s. 275.

24 - Maksûd, s. 273.

sonra (ي) “yâ” harfi, (l) elife dönüştürülür. Mesela; يُغزَى fiili, önce يُغزَى olur, o da يُغزَى *savaşılr*, şeklini alır.²⁵

II. Nahiv açısından mechûl fiiller

Geçişli bir fiilin mechûl kipi yapıldığı zaman, fâili hazfedilir ve onun yerine dört şeyden biri nâib-i fâil²⁶ olabilir:

1- Mef’ûlün bih sarîh: ²⁷ يُكْرَمُ الْأُسْتَاذُ الْمُجْتَهِدُ. den. كُرْمُ الْمُجْتَهِدِ. : *Çalışkana ikramda bulunulur*, denilir.

a) İki mef’ûl alan fiillerde, genellikle birinci mef’ûl nâib-i fâil olur.

Meselâ; عُلِمَ زَيْدٌ قَائِمًا. : *Zeyd’in ayakta olduğu bilindi.* عِلْمُ زَيْدٍ قَائِمًا. cümlesinde عَلِمَ الْأُسْتَاذُ زَيْدًا قَائِمًا.

أُعْطِيَ الْفَقِيرُ دِرْهَمًا. : *Fakire bir dirhem verildi.* أَعْطَى الْعَبْدُ الْفَقِيرَ دِرْهَمًا.

ظَنَّ زُهَيْرٌ مُجْتَهِدًا. : *Züheyr’in çalışkan olduğu zannedildi,* ظَنُّ زُهَيْرٍ مُجْتَهِدًا. cümlesinde ظَنَنْتُ زُهَيْرًا مُجْتَهِدًا. denildiği gibi.

Şayet cümlenin manasında bir karışıklık olmazsa, iki mef’ûl alan fiillerde ikinci mef’ûl, nâib-i fâil olabilir.

Mesela; كَسَى الْفَقِيرَ ثَوْبًا. : *Fakire bir elbise giydirildi.* كَسَا الْعَبْدُ الْفَقِيرَ ثَوْبًا. cümlesinde كَسَى الْفَقِيرَ ثَوْبًا.

أُعْطِيَ الْمِسْكِينَ دِينَارًا. : *Yoksula bir dinar verildi,* أُعْطِيَ الْمِسْكِينَ دِينَارًا. cümlesinde أُعْطِيَتْ الْمِسْكِينَ دِينَارًا. denildiği gibi.

b) Üç mef’ûl alan fiillerde de sadece ilk mef’ûl nâib-i fâil olur.²⁸

Mesela; أَعْلَمَ مُحَمَّدٌ عَلِيًّا فَاضِلًا. : *Ali’nin faziletli olduğu Muhammed’e bildirildi.* أَعْلَمْتُ مُحَمَّدًا عَلِيًّا فَاضِلًا. cümlesinden

İki mef’ûl alan fiiller ve “**ef’âlû’l-kulûb**” fiillerinde ikinci mef’ûl; üç mef’ûl alan fiillerde de ikinci ve üçüncü mef’ûl nâib-i fâil olmaz. Yani (أَفْعَالُ الْقُلُوبِ) “ef’âlû’l-kulûb” hissî veya kalbî fiilleri grubunda ikinci mef’ûl, nâib-i fâil olmaz.

25 - el-Câvî, Abdu’l-hakk, *a.g.e.*, s. 160.

26 - **Nâibü’l-fâil:** Söзде fâil (özne), hazfedilen fâilin yerine geçen kelime. Nâib-i fâil, fâil hazfedildikten sonra onun yerini alan ve merfû’ olan bir isimdir. Fâil için gerekli olan bütün şartların nâib-i fâilde bulunması gerekir. Şayet nâib-i fâil zamir veya câr ve mecrûr ise mahallen merfû’ olur.

27 - **Mef’ûlün bih sarîh :** Nesne, düz nesne. Mef’ûlü bih mansub olur.

28 - el-Bağdâdî, *Hizânetu’l-edeb*, Kahire, 1989, I, 336-337.

Meselâ: عَلِمْتُ زَيْدًا قَائِمًا. cümlesinden. عَلِمَ قَائِمٌ زَيْدًا. denilmez.

أَعْلَمْتُ زَيْدًا عَلِيًّا فَاضِلًا. cümlesinden. عَلِمَ زَيْدًا عَلِيًّا فَاضِلًا. denilmez. Çünkü bu misalde ikinci ve üçüncü mef'ûl aslında mübteda ve haberden oluşan isim cümlesi hükmünde olduğu için cümlelerin anlamı açıkça anlaşılmaz.

أَعْلَمَ زَيْدٌ عَلِيًّا فَاضِلًا. : Zeyd'e, Amr'ın fazileti bildirildi, denilir.²⁹

2- Mef'ûlün bih gayr-i sarîh (câr ve mecrûr) Nâib-i fâil olabilir.

مَرَرْتُ مَرِيَّةً. cümlesinden. مَرَّ مَرِيَّةً. : Zeyd'e uğranıldı.

نَظَرَ فِي الْأَمْرِ. cümlesinden. نَظَرَ فِي الْأَمْرِ. : İşe bakıldı, gibi.

3- Mef'ûlü mutlak mutasarrıf³⁰ sıfat ile veya sayısı ve nevi belirtilerek tahsis edildikten sonra nâib-i fâil olur.

Mesela: سَهَرَ سَهْرٌ طَوِيلًا. cümlesinden. سَهَرَ سَهْرٌ طَوِيلًا. : Uzun bir süre uyanık kaldı.

أُحْتَفِلَ إِحْتِفَالًا عَظِيمًا. cümlesinden. أُحْتَفِلَ إِحْتِفَالًا عَظِيمًا. : Büyük bir merasimle kutlandı.

وَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ نَفْحَةً وَاحِدَةً. cümlesinden. وَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ نَفْحَةً وَاحِدَةً. : Artık sura bir defa üfürüldüğü zaman...³¹

ضَرَبَ ضَرْبَةً. cümlesinden. ضَرَبَ ضَرْبَةً. : Bir darbe vuruldu.

ضَرَبَ أَلْفَ ضَرْبٍ. cümlesinden. ضَرَبَ أَلْفَ ضَرْبٍ. : Bin darbe vuruldu.

ضَرَبَ ضَرْبُ الْأَمِيرِ. cümlesinden. ضَرَبَ ضَرْبُ الْأَمِيرِ. : Başkanın vuruşu gibi vuruldu, gibi.

4- Bazen zaman ve yer zarfları, mutasarrıf olduğunda veya sıfat, izafet ve özel isim olmakla tahsis edildiklerinde nâib-i fâil olabilir.

Meselâ: مَشِيَ أَحْمَدُ يَوْمًا كَامِلًا. cümlesinden. مَشِيَ يَوْمًا كَامِلًا. : Tam bir gün yüründü.

سَارَ الْمَسَافِرُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ. cümlesinden. سَارَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ. : Cuma günü yüründü.

صَامَ الرَّجُلُ رَمَضَانَ. cümlesinden. صَامَ رَمَضَانَ. : Ramazan orucu, tutuldu.

سَهَرَ الْعَابِدُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ. cümlesinden. سَهَرَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ. : Kadir gecesi, uyanık geçirildi (yâni

29 - Bkz. Mustafa Galâyîni, *Câmi'u'd-dürûsi'l-'arabiyye*, Beyrut, 1987, I, 50-53; II, 250-251.

30 - Mutasarrıf masdar, meful olarak nasbedilmeyen müsnedün ileyh (mübteda) olan masdar ve zarflardır. (bkz. Mustafa el-Galâyîni, *Câmi'u'd-dürûs*, s. 346; *el-Halil*, s. 396).

31 - *el-Hakke suresi*, 69/13.

ibadetle sabahlandı).

Faydalı bir oturma gerçekleşti. : جُلِسَ مَجْلِسٌ مُفِيدٌ. cümlesinden جَلَسَ الرَّجُلُ مَجْلِسًا مُفِيدًا.

İki fersah yolculuk edildi. : سِيرَ فَرَسَخَانِ. cümlesinden سَارَ الْمَسَافِرُ فَرَسَخَيْنِ.

*Evde ikâmet edildi, gibi.*³² : سَكِنَتِ الدَّارُ. cümlesinden سَكَنَتِ الْأُسْرَةُ الدَّارَ.

Hülâsa bir cümlede mef'ûlün bih bulunmadığı zaman; car ve mecrûr; mutasarrıf olan yâni sıfat, izâfet ve diğer şekillerle tahsis edilen masdar ve zarflar eşit şekilde nâib-i fâil olabilirler.

Ma'lûm fiillerde olduğu gibi, *mechûl fiillerde de* fiil, müzekkerlik ve müenneslik açısından nâb-i fâile uyar.³³

Mesela: *Zeyd, Hind'i dövdü,* cümlesi, mechûl olarak ifâde edildiğinde : *Hind, dövüldü,* denilir.

Fatma, Ali'yi dövdü, cümlesi, mechûl olarak ifâde edildiğinde; *Ali dövüldü,* olur. Misallerde görüldüğü gibi fiil ile nâib-i fâil arasında müzekkerlik ve müenneslik açısından uyum vardır. Ancak nâib-i fâil carr ve mecrur ise bu durumda fiilin devamlı müzekker kalması gerekir.

Fatma ile beraber gidildi, denilir. *ذَهَبَتْ بِفَاطِمَةَ.* şeklinde müennes olarak kullanılmaz.³⁴

İsm-i mef'ûller de mübteda, nefy ve istifhamdan sonra geldiğinde, fiiller gibi, nâib-i fâil alırlar.

Meselâ; *Övülen kimsenin ahlakı övülür.* Bazen ism-i mensub da nâib-i fâil alabilir. Meselâ; *Ahlaki peygamber gibi olan adamla arkadaşlık et!* cümlesinde (حَلَقُهُ) kelimesi, (نَبِيًّا) kelimesinin nâib-i fâilidir. Çünkü ism-i mensub, ism-i mef'ûl anlamını ifâde ettiği için amel eder. Bu cümlenin arapça aslı şöyledir: *Ahlaki, peygambere ait olan bir adamla arkadaşlık et.*³⁵

32 - Abdu'l-ğani ed-Dakr, *Mu'cemu'l-kavâ'idi'l-'arabiyye fi'n-nahvi ve'l-tasrif*, s. 481-483; Mustafa Ğalâyini, *Câmi'u'd-dürüsi'l-'arabiyye*, I, 40-41.

33 - Abdu'l-ğani ed-Dakr, *a.g.e.*, s. 481-483; Mustafa Ğalâyini, *a.g.e.*, I, 40-41.

34 - Mustafa Ğalâyini, *a.g.e.*, II, 354.

35 - Mustafa, Ğalâyini, *a.g.e.*, II, 354-355 .

Bazen mutasarrıf ve tahsis edilmiş masdarın zamiri nâib-i fâil olabilir: Meselâ; هَلْ كُتِبَتْ كِتَابَةٌ حَسَنَةٌ؟ : *Güzel bir yazı yazıldı mı?* sorusuna كُتِبَتْ : *yazıldı*, diye cevap verildiğinde bu fiilin nâib-i fâili, yazıya dönen bir zamir (هي) dir.³⁶

Bazen de cümlede daha önce zikredilmezse bile, dinleyici tarafından bilindiği ve anlaşıldığı için fiilin masdarına işâret eden zamir, nâib-i fâil olur. Meselâ şu âyette olduğu gibi; وَ حِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ. ... *Onların kendileriyle arzu ettikleri şey arasına perde çekilmiştir.*³⁷ Yani dinleyici tarafından bilinen engel, onlarla arzuları arasına girmiştir. Bu ayette nâib-i fâil cümlelerin gelişinden anlaşılan (هُوَ) zamiridir.³⁸

Özetle denilebilir ki; Nâib-i fâilin merfu olması, (zamir olmadığı takdirde) cümlede zikredilmesi, müennes ise fiilin de müennes kılınması, nâib-i fâil tesniye veya cem olsa bile, fiilin müfred olması gerekir.

Nâib-i fâil de normal fâil gibi; sarîh (açık isim), zamir ve müevvel masdar olmak üzere üç kısma ayrılır:

a) Sarih isme misal : يُحِبُّ الْمُحْتَمِلُ. : *Çalışkan sevilir,*

زُهَيْرٌ يُكْرَمُ وَ فَاطِمَةُ تُكْرَمُ. : *Züheyr'e ikram edilir ve Fatma'ya ikram edilir, gibi.*

b) Zamir olan nâib-i fâile misal: Bu zamir, mechûl fiile bitişik olan zamirdir.

Meselâ; أُكْرِمَتْ. : *Sana ikram edildi*, cümlesindeki (ت) zamiri gibi.

Veya munfasıl zamirdir. Meselâ; مَا يُكْرَمُ إِلَّا أَنَا. : *Benden başkasına ikram edilmez.* Veyahut gizli bir zamirdir. Meselâ; أُكْرِمُ. : *Bana ikram edilir,* نُكْرَمُ. : *bize ikram edilir,* تُكْرَمُ. : *sana ikram edilir,* gibi.³⁹ Bu misallerde sırasıyla; gizli olan (أَنْتَ - نَحْنُ - أَنَا) zamirler nâibi fâil olmuştur.

c) Müevvel masdara misal:

يُحْمَدُ أَنْ جَحَّهْدُوا. : *Çalışmanız övülür.* Bu cümlelerin Arapça tevili şöyledir :

يُحْمَدُ اجْتِهَادَكُمْ.⁴⁰

36 - Mustafa, Ğalâyinî, *a.g.e.*, II, 347.

37 - *Sebe'suresi*, 34/54; Ayrıca bkz. el-Kurtubî Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, Beyrut, 1999, XIV, 318; Mustafa Ğalâyinî, *a.g.e.*, II, 344-345.

38 - Mustafa Ğalâyinî, *a.g.e.*, II, 344-345.

39 - Mustafa Ğalâyinî, *a.g.e.*, II, 347.

40 - İbn Hişâm, *Katru'n-nedâ*, Beyrut, 1988 , s. 204-219; Mustafa Ğalâyinî, *a.g.e.*, II, 256-257.

III. Belâğat açısından mechûl fiiller :

Arapçada aslolan ma'lûm kipteki fiilleri kullanmaktır.⁴¹ Ancak bazı sebeplerden dolayı mechûl fiil (edilgen kip), kullanılır. Yaptığımız araştırma ile mechûl kiplerin kullanma sebepleri şöyle tesbit edilmiştir:⁴²

1) Fiilin fâili bilindiği için sözü kısaltmak için:

. إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا . : *Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır.*⁴³ Bu âyette, yaratanın Allah olduğu herkesçe bilindiği için, “yaratma” fiili mechûl yapılmıştır. Çünkü yaratmak ve icat etmek ancak Allah’a mahsustur.

2) Mef'ulün bih'in fiilden etkilendiğine dikkat çekmek için:

Yâni maksat, mef'ûlü bihin yapılan fiilden etkilendiğini açıklamak olduğu için fâili zikretmeye gerek yoktur.

Meselâ; . قُتِلَ الْحَارِجِيُّ . : *Hâricî (isyancı), öldürüldü,* gibi. Çünkü bu misalde önemli olan, kötülüğünden emin olunmak ve güven içinde yaşamak için hâricinin öldürüldüğünü vurgulamaktır. Onu öldüren kimseyi bilmek pek önemli değildir.

3) Fâil, şerefli bir kimse olduğu için, fâili açıklamaktan kaçınmak için:

Meselâ; . ضَرَبَ الْأَثَوِيُّ . : *Hamam külhanı dövüldü.* Onu döven şerefli ve asil biri ise dövenin adı anılmaz.

. قُتِلَ الْخَرَّاسُونَ . : *Kahrolsun koyu yalancılar.*⁴⁴ âyeti de böyledir.

. عَمِلَ عَمَلٌ مُنْكَرٌ . : *Hoşlanılmayan bir iş yapıldı,*⁴⁵ gibi.

4) Fâil, rezil biri olduğu için, dili onun isminden korumak gayesiyle;

Meselâ; . ضَرَبَ الْأَمِيرُ . : *Başkan (prens), dövüldü,* gibi. Başkanı döven, alçak ve rezil biri ise, adı anılmaz.⁴⁶

5) Herhangi bir (siyâsî veya güvenlik gibi) sebepten dolayı fâili zikretmek için :

Meselâ; . قُتِلَ زَيْدٌ . : *Zeyd öldürüldü.*⁴⁷

41 - el-Câvî, Abdu'l-hakk, *a.g.e.*, s. 149.

42 - Muhammed Sa'îd İsbir- Bilal Cüneydî, *eş-Şâmil*, s. 951.

43 - *Me'âric suresi*, 70/19.

44 - *Zâriyât suresi*, 51/10.

45 - Muhammed Sa'îd İsbir- Bilal Cüneydî, *a.g.e.*, s. 951.

46 - es-Seyyid Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru'l-belâğa*, Beyrut, 1999, s. 104.

47 - Fâdil Sâlih es- Sâmerî, *Me'âni'n-Nahv*, I-IV, Beyrut, 2002, II, 63.

أُخِذَ الْقَلَمُ. : *Kalem, alındı.*⁴⁸

ضُرِبَ فُلَانٌ. : *Falanca dövüldü.*⁴⁹ Bu misallerde fâil biliniyor, fakat kendisine bir zarar gelmesin diye ismi zikredilmiyor.

6) Fâilin bilinmesi, ancak ondan korkulduğu için isminin söylenmemesi:
Meselâ; سُرِقَ الْمَنَاعُ. : *Ticaret malı çalındı, gibi.*

7) Fâilin bilinmesi ,ancak isminin açıklanmaması için: Meselâ; قُتِلَ أَحْمَدُ. : *Ahmed öldürüldü, gibi.* Ahmedi öldüren zalim bir kişi ise onun kötülüğünden korunmak gayesi ile kâtilin adı anılmaz.⁵⁰

8) Sözü uzatmamak için:

Meselâ; [فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ.] : *Sana emrolunanı açıkça söyle,*⁵¹ gibi. Bu, “Sana emrettiklerimi açıkça söyle,” demektir.

9) Fâili zikretmede bir fayda bulunmadığı için;

[وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا.] : *Eğer bir selam ile selamlanırsanız, siz de ondan daha güzeli ile; yahut aynıyla selamlayınız.*⁵² Bu âyette, selam veren kimsenin ismini zikretmenin pek faydası yoktur. Ancak bu âyette kastedilen hüküm, kendisine selam verilen herkesin selam almasının farz olduğunu bildirmektir.⁵³

IV. Kur’ân-ı Kerîm’de geçen bazı mechûl fiiller :

[... كَفَرَتْ الَّتِي كَفَرَتْ...] : *... Bunun üzerine kafir şaşırıp kaldı... ”*⁵⁴

[وَأَذْنَتْ لِرَبِّهَا وَرَحَقَتْ] : *Rabbine kulak verip boyun eğecek hale getirildiği zaman. ”*⁵⁵

[وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ.] : *...ve onlar çepeçevre kuşatıldıklarını anlarlar da... ”*⁵⁶

[وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ.] : *Artık, bundan önce benzerlerine yapıldığı gibi, kendileriyle arzu ettikleri şey arasına perde çekilmiştir. ”*⁵⁷

48 - Muhammed Sa’îd İsbir- Bilal Cüneydî, a.g.e., s. 951.

49 - Mustafa Galâyinî, *Câmi’u’l-dürüsi’l-‘arabiyye*, II, 334.

50- Komisyon, *el-Belâğa ve’n-nakd*, Riyad, 1984, s. 21.

51 - *Hıcr suresi*, 15/94.

52 - *Nisâ suresi*, 4/86.

53 - Mustafa Galâyinî, *Câmi’u’l-dürüsi’l-‘arabiyye*, I, 50-53, II, 250-251.

54 - *Bakara suresi*, 2/258.

55 - *İnşikâk suresi*, 84/25.

56 - *Yunus suresi*, 10/22.

57 - *Sebe’ suresi*, 34/54.

- [إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زُلْزَالَهَا.]: *Yerküre, kendine has sarsıntısıyla sallandığı zaman.*”⁵⁸
- [وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ.]: *(O gün) Cennet, takva sahiplerine yaklaştırılır.*”⁵⁹
- [وَ إِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ.]: *Yeryüzünün nasıl yayıldığına (bir bakmazlar mı).*”⁶⁰
- [وَلَمَّا سَقَطَ فِي أَيْدِيهِمْ.]: *Pişman olduklarında...*”⁶¹
- [وَعَرَّضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا.]: *Ve hepsi sıra sıra Rabbinin huzuruna çıkarılmışlardı.*”⁶²
- [وَ اتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ.]: *Kâfirler için hazırlanmış bulunan ateşten sakının!*”⁶³
- [حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَن قُلُوبِهِمْ...]: *Nihâyet onların yüreklerinden korku giderilince*”⁶⁴ “...
[ثُمَّ فَصَّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَيْرٍ.]: *... sonra hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan (Allah tarafından) açıklanmış (bir kitaptır).*”⁶⁵
- [وَ قَضَىٰ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.]: *Artık aralarında adaletle hükmolunmuş ve âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun denilmiştir.*”⁶⁶
- [مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ.]: *Resulüm (!Sana söylenen senden önceki peygamberlere söylenmiş olanlardan başka bir şey değildir.)*”⁶⁷
- [وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَ يَا سَّمَاءُ أَقْلَعِي وَ غِيضَ الْمَاءِ وَ قَضَىٰ الْأَمْرَ وَ اسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَ قِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ.]: *(Nihâyet) “Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut!” denildi. Su çekildi; iş bitirildi; (gemi de) Cudi (dağının) üzerinde yerleşti. Ve “o zâlimler topluluğunun canı cehenneme!” denildi.*”⁶⁸

V. Sadece mechûl olarak kullanılan bazı fiiller:

Bu kısımda sadece mechûl olarak kullanılan fiillerle ilgili misaller alfabetik sıraya göre ele alınarak incelenmiştir.

58 - Zilzâl suresi, 99/1.

59 - Şu'arâ suresi, 26/90.

60 - Gâşiyeye suresi, 88/20.

61 - A'râf suresi, 7/149.

62 - Kehf suresi, 18/48.

63 - Âl-i İmrân suresi, 3/131.

64 - Sebe' suresi, 34/23.

65 - Hüd suresi, 11/1.

66 - Zümer suresi, 39/75.

67 - Fussilet suresi, 41/43.

68 - Hüd suresi, 11/44.

- أُبَشِّرَ الرَّجُلُ . : Adam sevindi.⁶⁹
- أُبْلِطَ الرَّجُلُ . : Adamın malı azıldı, fakir oldu.
- أُجِلَّتِ النَّاقَةُ . : Deve ihmal edildi.
- أُتْرِفَ فُلَانٌ . : Falanca şımarıdı.
- أُتُّغِرَ فَمُهُ . : Dişleri döküldü.
- أُجِرَ فِي أَوْلَادِهِ . : (Ölen) çocuklarıyla mükaflatlandırıldı.
- أُجِرَتْ يَدُهُ . : Elinin kırık kemiği kaynaştı.
- أُجْفِرَ الْأَسْنَانُ . : Dişleri kötü koktu.
- أُجْفِرَ الْقَرَسُ . : Atın karnı şişti.
- أُخِطَ بِالْقَوْمِ . : Kavim, helak oldu.
- أُخِذَ الْبَعِيرُ . : Deve delirdi.
- أُخِذَتِ الْعَيْنُ . : Göz trahom oldu.
- أُخِذَ الرَّأْيُ عَلَيْهِ . : Hakkında oylama yapıldı.
- أُخْفِيَ لَهُمْ . : Onlardan saklandı.⁷⁰
- أُدْمِجَ الْقَرَسُ . : Atın boğazı bağlandı.
- أُدِيرَ بِهِ . : Yakalandı, tutuldu.
- أُرْبِعَ . : Dört tarafı sarıldı.
- أُرْتُتَ فُلَانٌ . : Falanca savaşta yaralandı, ölmeden ağır yaralı olarak savaş meydanından taşındı.
- أُرْبِحَ عَلَى الْقَارِيءِ . : Okuyamadı, okurken dili tutukluk yaptı.
- أُرْجِدَ . : Titredi.
- أُرِضَ فُلَانٌ . : Hastalıktan başı döndü; nezle oldu.
- أُرْجِدَتْ فَرَأَيْتَهُ . : Titredi, titreme onu tuttu.⁷¹
- أُرِقَ الْإِنْسَانُ . : Uyuyamadı, geceyi uyanık geçirdi.

69 - Firuzâbâdî, *el-Kâmus*, s. 447, (b-ş-r) maddesi.

70 - *Secde suresi*, 32/17.

71 - İbnu Kuteybe, *Edebü'l-kâtib*, Beyrut, 1998, s. 402.

أُرِقَ الزَّرْعُ.	: Ekin sarardı. ⁷²
أُرِمَتِ الْمَرْأَةُ.	: Kadının boğazı sıkıca bağlandı.
أُرِيحَتِ الْأَرْضُ.	: Yere yumuşak yağmur yağdı.
أُزِيَ الظِّلُّ.	: Gölge kıvrıldı.
أُسِبَتِ الرَّجُلُ.	: Adam sabitlendi.
أُسْتُتِعَ اللَّوْنُ.	: Renk bozuldu. ⁷³
أُسْتُتِعَ الشَّيْءُ فِي الْمَاءِ.	: Bir şey suyun rengini bozdu.
أُسْتُهْتِرَ بِكَذَا.	: Bir şeye düşkün oldu.
أُسْحَتِ الرَّجُلُ.	: Adam malını kaybetti. ⁷⁴
أُسِرَ الرَّجُلُ.	: Adamın idrarı tutuldu, prostat hastalığına yakalandı.
أُسِفَ وَجْهُهُ.	: Benzi soldu, yüzü sarardı.
أُسْقَطَ فِي يَدِهِ.	: Pişman oldu; hata etti; hayret etti. ⁷⁵
أُسْقِعَ لَوْنُهُ.	: Rengi bozuldu, sarardı.
أُسْكِتَتِ الْمَرْأَةُ.	: Kadın susturuldu.
أُسْتُشْهِدَ.	: Şehit oldu, şehit edildi.
أُسْتُهِلَّ الْوَلَدُ.	: Çocuk doğarken ağladı.
أُسْتُهِلَّ الْهَلَالُ.	: Ay doğarken, yüksek sesle ismini söyledi. ⁷⁶
أُسْهَبَ الرَّجُلُ.	: Adam (yılan veya akrep sokmasından dolayı) çıldırdı, başı döndü, rengi soldu.
أُسِبَ لِي الشَّيْءِ.	: Başımı kaldırarak dalgın olarak bir şeye baktım.
أُسِبَ (وَأُسِبَ) لِي كَذَا.	: Bana fırsat verildi.
أُسْهَدَ فُلَانٌ.	: Falanca şehit oldu.
أُصِيَ الْقَوْمُ.	: Halk, sabâ rüzgârına maruz kaldı.

72 - Firuzâbâdî, *el-Kâmus*, s. 1116. (e-r-k) maddesi.

73 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s. 993 (n-k-a) maddesi.

74 - İbnü Manzûr, *Lisânu 'l-'arab*, II, 42.

75 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s. 866 (s-k-t) maddesi; İbn Manzûr, *Lisânu 'l-'arab*, VII, 318, (s-k-t) maddesi.

76 - İbnü Kuteybe, *Edebu 'l-kâtib*, s. 402; el-Lahmî, *Şerhu 'l-Fasîh*, Beyrut, 1998, s. 79.

- أُضِعِبَ الْفَحْلُ. : Erkek deveye binmedi.
- أُضْرِبَتِ الْأَرْضُ. : Yer dondu, buz tuttu.
- أُطْرِقَ حَنَاحَ الطَّيْرِ. : Kuşun kanadı katlandı.
- أُطْرِقَ الْإِبِلُ. : Deve sürüsü birbirini takip etti.
- أُطْرُقَ الرَّجُلُ. : Adam yaya kaldı, bineğini yitirdi.
- أُطْعِمَ الرَّجُلُ. : Adam bol bol avladı.
- أُطِّلَ دَمُ فُلَانٍ. : Falancanın kanı heder oldu, intikamı alınmadı.
- أُطِمَّ عَلَيْهِ. : Kabız oldu.
- أُطِمِيَ عَلَيْهِ. : İdrarı tutuldu, prostat hastalığına yakalandı.
- أُطِيرَ الرَّجُلُ. : Adamın başı ağırdu.
- أُغْتَقِلَ لِسَانُهُ. : Dili tutuldu, konuşamadı.
- أُغْرِبَ الْفَرَسُ. : At boz oldu, at kişnedi.
- أُغْتَمَّتِ الْمَرْأَةُ. : Kadın kısırlaştı.
- أُغْتَبِطَ. : Nimete sevindi, gıpta etti.
- أُغْرِبَ الرَّجُلُ. : Adamın acısı, elemi arttı.
- أُغْرِبَ الْفَرَسُ. : Atın gözleri çapak tuttu, atın kirpikleri beyazlaştı.
- أُغِدَّ الْقَوْمُ. : Kavmin develerinde gудde oluştu.
- أُغْرِمَ بِكَذَا. : Düşkün oldu, aşırı heveslisi oldu.⁷⁷
- أُغْرِيَ بِهِ. : Düşkün oldu, tutkunu oldu.
- أُغْتَسِلَ الْفَرَسُ. : At terledi.
- أُغْمِيَ عَلَيْهِ. : Bayıldı.⁷⁸
- أُغْنِيَ الرَّجُلُ. : Adam kirlendi.
- أُفْتِلَ فُلَانٌ. : Falanca, ansızın öldü.
- أُفْحِمَ الْبَعِيرُ. : Deve, ihmal edildi.⁷⁹

77 - İbn Manzûr, *a.g.e.*, XII, 437, (ğ-r-m) maddesi.

78 - İbn Kuteybe, *a.g.e.*, s. 402.

79 - İbn Manzûr, *a.g.e.*, (k-h-m) maddesi.

- أُفْرِحَ الْقَتِيلُ. : Adam çölde ölü bulundu, divan sahibi olmadı, müslüman oldu ve kimseye intisâb etmedi.
- أُفْرِغَ الْفَرَسُ. : Atın boyu uzadı.⁸⁰
- أُفْرِغَ بِسَيِّدِ ابْنِ فُلَانٍ. : Falan kavmin efendisi yakalandı.⁸¹
- أُفْطِغَ فُلَانٌ. : Falancanın başına büyük bir bela geldi, iş açıldı.⁸²
- أُفِكَ الرَّجُلُ. : Adamın akli zayıf oldu.
- أُفِكَ الْمَكَانُ. : Yer kurak oldu.
- أُفِكَ الْقَوْمُ. : Kavim haktan yüz çevirdi.⁸³
- أُقْتِيلَ فُلَانٌ. : Falancayı karasevda öldürdü.⁸⁴
- أُقْرِبَ الْفَرَسُ. : At korundu.
- أُقْرِمَ الْفَحْلُ. : Damızlığa saygıdan dolayı binilmedi.
- أُقْعَدَ الْإِنْسَانُ. : İnsan kötürüm oldu, ayağa kalkamadı.
- أُقْعَدَ الْجَمَلُ. : Devenin dizleri tutmaz oldu, gevşedi.
- أُقْمِحَ الرَّجُلُ. : Adam zelil kılındı, yenildi.
- أُقِنَ الطَّعَامُ. : Faydasız yemeği beğendi.
- أُقْفِرَ فُلَانٌ. : Falanca zelil kılındı, yenildi.
- أُكْرِبَ الْفَرَسُ. : At tam olgunlaştı.
- أُكْمِتَ الْأَرْضُ. : Yerdeki bütün bitkiler otlatıldı.
- أُلَّ فُلَانٌ. : Falanca inledi.
- أُلْتَمَعَ اللَّوْنُ. : Renk parladı.
- أُلِيمَ اللَّوْنُ. : Renk soldu.
- أُلْفِحَ الرَّجُلُ. : Adam malını kaybetti, fakir oldu.
- أُلْفِيَ الرَّجُلُ. : Adam delirdi.⁸⁵

80 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s. 964 (f-r-ğ) maddesi.

81 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s. 964 (f-r-ğ) maddesi.

82 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s. 965 (f-z-'a) maddesi.

83 - *İbnü'l-Esîr*, en-Nihâye fi ġarîbi'l-hadis, Beyrut, 1985, I, 56.

84 - Cevherî, *es-Sihâh*, II, 1339 (k-t-l) maddesi.

85 - Cevherî, *es-Sihâh*, II, 1103, (e-l-k) maddesi ; Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 1117, (e-l-k) maddesi.

- أَمْتَعُ فَلَانَ. : Falanca sıhatten faydalandı.
- أَمْتَعَ لَوْنَ الرَّجُلِ. : Adamın rengi (korku, heyecan veya üzüntüden) soldu.⁸⁶
- أَمْرَ الرَّجُلِ. : Adamın vücudu tam gelişti.
- أَمْطَرْنَا. : Üzerimize yağmur yağdı.
- أَمْلَحَ الْمَاءُ. : Su tuzlulaştı.
- أَمَهَتِ الْعَنَمُ. : Koyun sürüsü çiçek hastalığına yakalandı.
- أَنْتَفَعَ اللَّوْنُ. : (Korku, heyecan v.s. den) rengi soldu.⁸⁷
- أَنْتَسَفَ. : Bozuldu.⁸⁸
- أَنْجَدَ الْفَرَسُ. : At terledi.
- أَنْجَدَ الرَّجُلُ. : Adamın başına tanınmasına vesile olan bir bela geldi.
- أَنْجَدَ فَلَانَ. : Adam zayıflandı.
- أَنْزَفَتِ الْبَيْرُ. : Kuyunun suyu çekildi.
- أَنْزَفَتِ الْقَوْمُ. : Halkın içeceği tükendi.
- أَنْقَطَعَ بِالرَّجُلِ. : Adam yolculuğunu sürdüremedi.⁸⁹
- أُنْكَرَ. : Dâhi oldu.
- أُنْحَجَ. : Darbe yeri şişti.⁹⁰
- أَهْتَرِ الرَّجُلُ. : Adam yaşlılıktan bunadı.
- أَهْتَفَعَ اللَّوْنُ. : Renk soldu.
- أُهْدِرَ. : Öcü alınmadı, ihmal edildi, kanı boşa aktı.⁹¹
- أَهْرَجَ الرَّجُلُ. : Adam öfke, korku, zayıflık veya sıtmadan dolayı titredi.⁹²
- أَهْلَ الْمَكَانِ. : Yerin sahibi oldu, yer şenlendi.⁹³

86 - el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 80.87 - el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 80.88 - Firûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 1106, (n-s-f) maddesi.89 - el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 80.90 - İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye fi ğaribi'l-hadis*, V, 134.91 - el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 77.92 - İbnu Kuteybe, *Edebü'l-kâtib*, s. 402; Firûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 1001, (h-r-'a) maddesi.93 - İbnu Kuteybe, *a.g.e.*, s. 402; el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 79.

أَهْلَ الْهَلَالِ.	: Ay çıktı, doğdu. ⁹⁴
أَوْصَتِ الْأَرْضُ.	: Yerde bitki yeşerdi.
أَوْزَعْتُ بِالْأَمْرِ.	: Bir şeye düşkün oldum, çok yaptım. ⁹⁵
أَوْضِعَ.	: Zarar etti.
أَوْكَسَ الرَّجُلُ.	: Adam zarar etti. ⁹⁶
أَوْلَعْتُ بِالْأَمْرِ.	: Bir şeye düşkün oldum. ⁹⁷
بُخِتَ.	: Şanslı oldu.
بُدِيَ.	: Gözleri trahom oldu.
بُرِّحَ حُجَّكَ.	: Allah haccını kabul etsin. ⁹⁸
بُطِنَ الرَّجُلُ.	: Karnı ağırdı.
بُغِضَ الْمَكَانُ.	: Yerin sineği çok oldu. ⁹⁹
بُغِعَ.	: Kötü laf söylendi, küfür edildi, sövüldü.
بُدِّدَ زَيْدٌ.	: Zeyd, âciz ve güçsüz oldu.
بُلِّيتَ النَّاقَةُ.	: Dişi deve ölünceye kadar ölen sahibinin mezarı başında
bağlandı.	
بُهِتَ الرَّجُلُ.	: Adam şaşırıp kaldı, ansızın yakalandı. ¹⁰⁰
بُحِرَ.	: Yorgunluktan soluğu, nefesi kesildi.
بُيِّعَ بِهِ / بُيِّعَ بِهِ.	: İş karıştı.
بُيِّغَ الدَّمُ.	: Kan fişkırdı. ¹⁰¹
تَلَّ عَرْشَ الْقَوْمِ.	: Kavmin şerefi ve asaleti ortadan kalktı.
تُودِعَ مِنْ فُلَانٍ.	: Ona selam verildi; onlar rezil oldular ¹⁰²

94 - İbnu Kuteybe, *a.g.e.*, s. 402; el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 79.

95 - İbnu Kuteybe, *a.g.e.*, s. 402.

96 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s. 748, (v-k-s) maddesi.

97 - İbnu Kuteybe, *Edebü'l-kâtib*, s. 402; Feyyûmî, *el-Misbâhu'l-münîr*; s. 399, (v-l-'a) maddesi.

98 - el-Lahmî, *Şerhu'l-Fasîh*, s. 80.

99 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s. 822, (b-'a-z) maddesi.

100 - İbnu Kuteybe, *a.g.e.*, s.402; el-Lahmî, *a.g.e.*, s.76.

101 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s. 1007, (b-y-ğ) maddesi.

102 - Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, II, 163,190.

تُوِّي.	: Öldü, vefat etti.
تُفَّتَ الرَّجُلُ.	: Adam nezle oldu.
تُبِلَ البَعِيرُ.	: Devenin karnı şişti.
تُطِئَ الرَّجُلُ.	: Adam ahmak oldu.
تُطَعَّ الرَّجُلُ.	: Adam nezle oldu.
تُطَغَّ الرَّجُلُ.	: Adam nezle oldu.
تُغَرَّ فَمُهُ.	: Dişleri döküldü.
تُلَجَّ فُؤَادُ الرَّجُلِ öldü. ¹⁰³	: Adamın yüreği rahatladı, içi rahat oldu; kayıtsız oldu, ahmak oldu. ¹⁰³
تُلَجَّ الرَّجُلُ.	: Adam hayret etti; sevindi.
تُلَجَّ الرَّجُلُ.	: Adam mezara gömüldü.
تُثَبَّ الرَّجُلُ.	: Adam esnedi; gevşedi, tembelleşti.
تُحَثَّ الرَّجُلُ.	: Adam korktu. ¹⁰⁴
تُحِرَّ الرَّجُلُ.	: Adam hıçkırdı.
تُجِبِلَ الإِنْسَانُ.	: İnsan ahlakça yüceldi.
تُحَثَّ الإِنْسَانُ.	: İnsan korktu.
تُحِشَّ الإِنْسَانُ.	: İnsanın derisi tırmandı, yırtıldı.
تُحِجَفَ.	: İshal oldu.
تُحِجَفَتِ السُّرُّ.	: Mallar yok oldu.
تُحِدِرَ الشَّخْصُ.	: Şahsın yüzünde sivilce çıktı.
تُجِدَلَّتِ الجَارِيَةُ.	: Hizmetçi kadının beli inceldi.
تُجَرِدَ المَكَانُ.	: Yeri çekirge istila etti.
تُجَشِّرَ الشَّخْصُ.	: Şahsın göğsü sertleşti, sesi kabalaştı.
تُجَعَّمُ.	: İştahı kesildi.
تُجَلِّدَ بِالرَّجُلِ.	: Adam düştü; kaydı.

103 - el-Lahmî, a.g.e., s. 80.

104 - İbnu 'Allân, İthâfu'l-fâzil bi'l-fi'li'l-mebniyyi li gayri'l-fâil, s. 52.

جَلِرَ الشَّيْءُ.	: Kaba ve sert oldu.
جُنِبَ الرَّجُلُ.	: Adamın böğürü ağırdı.
جُنَّ الرَّجُلُ.	: Adam delirdi, aklını kaybetti.
حُبِحَ.	: Karnı şişti, büyüdü.
حُبِكَ.	: Kötü huylu oldu.
حُبِنَ.	: Karnı şişti.
حُرِصَ الْمَرْعَى.	: Mer'a otlatıldı.
حُرِبَ مَالُهُ.	: Malı zorla alındı.
حُرَّ.	: Isındı, güneş çarptı. ¹⁰⁵
حُدَّ.	: Rızkı kesildi.
حُسِفَ الرَّجُلُ.	: Adam rezil oldu, düşürüldü. ¹⁰⁶
حُقُّ لَهُ.	: Sabit oldu.
حُصِبَ الْإِنْسَانُ.	: İnsanın vücudunda sivilce çıktı.
حُصِرَ (وَأُحْصِرَ الرَّجُلُ).	: Adam kabız oldu.
حُصِيَ الرَّجُلُ.	: İdrarı hapsoldü; idrarı mesanede taşlaştı.
حُضِرَ.	: Ölüm yatağına düştü.
حُظِرَ الرَّجُلُ.	: Adam yere düştü.
حُفِرَتِ الْأَسْنَانُ.	: Dişler sarardı. ¹⁰⁷
حُقِيَ الرَّجُلُ.	: Yediği etten dolayı adamın karnı ağırdı.
حُلِبَتِ النَّاقَةُ.	: Deve sağıldı.
حُلِيَتِ الْمَرْأَةُ.	: Kadın takı taktı.
حُجِلَ الرَّجُلُ.	: İnsan içki içti. ¹⁰⁸
حُجِلَ الْإِنْسَانُ.	: Adamın aklı karıştı.

105 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s.479, (h-r-r) maddesi; İbnu Manzûr, *Lisânu'l-'arab*, I, 304, (h-r-b-) maddesi.

106 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s.1039, (h-s-f) maddesi.

107 - Feyyûmî, *el-Misbâhu'l-münîr*; s. 88 (h-f-r) maddesi.

108 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s.1132, (h-m-k) maddesi.

- خَبِطَ الْإِنْسَانُ . : İnsan sara hastalığına yakalandı .
- خُرِفْنَا . : Sonbaharda üzerimize yağmur yağdı .¹⁰⁹
- خُسِيعَ عَنِ الرَّجُلِ بَكَدًا . : Adamı ihmâl etti¹¹⁰.
- خُطِفَ الْحَشَا . : Bağırsak inceldi.¹¹¹
- خُلِجَ الْإِنْسَانُ . : İnsan acı çekti, ağrı hissetti.
- خُلِطَ فِي عَقْلِهِ . : Aklı karıştı.
- خُلِعَ الرَّجُلُ . : Ökçe vetiri büküldü.
- خَمِلَ الْإِنْسَانُ أَوْ الْحَيَوَانَ . : İnsan veya hayvanın eklemleri ağırdı.
- خَنَّ الْبَعِيرُ . : Deve nezleyle yakalandı.
- دُبِرَ الْقَوْمُ . : Kavim batı rüzgarına maruz kaldı.
- دُتَّ فُلَانٌ . : Falancanın doğuştan uzuvlarının birinde burukluk oldu.
- دُتَّ الْبَعِيرُ . : Devenin boynu kıvrıldı, büküldü.
- دُجِمَ الْإِنْسَانُ . : İnsan üzüldü.
- دُخِلَ الرَّجُلُ . : Adamın cesedi çürüdü.
- دُسَّ الْبَعِيرُ . : Deve iltihaplandı.¹¹²
- دُعِتَ الرَّجُلُ . : Adam ürperdi, titredi.¹¹³
- دُفِقَ الْمَاءُ . : Su birden döküldü, bir defada boşaldı.
- دُكَّ الْإِنْسَانُ . : İnsan sarsıldı, hastalandı.
- دُكِعَ الْفَرَسُ . : At öksürük ile hastalandı; öksürdü.
- دَمَّ الْحِمَارُ الْوَحْشِيُّ . : Zebra semiz oldu.
- دُنِفَ الرَّجُلُ . : Adam hastalandı.
- دُهَشَ . : Dehşete düştü, hayret etti, şaşkına döndü.

109 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s.1038, (h-r-f) maddesi.

110 - Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs*, XX, 506, (h-s-'a) maddesi.

111 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s.1041, (h-t-f) maddesi.

112 - Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs*, XX, 506, (d-s-s) maddesi.

113 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s. 216, (d-'a-s) maddesi.

دِيرَ الرَّجُلُ.	: Adamın başı döndü. ¹¹⁴
دَمَّ بِهِ.	: Başı döndü. ¹¹⁵
ذُئِبَ الْإِنْسَانُ.	: İnsan kurttan korktu.
ذُبَّ الْبَعِيرُ.	: Sinek deveye kondu. ¹¹⁶
ذُعِرَ فُلَانٌ.	: Falanca korktu. ¹¹⁷
رُبِعَ.	: Dört günde bir sıtmaya tutuldu.
رُبِعَ الْقَوْمُ.	: Bahara girdi.
رُجِدَ.	: Titredi. ¹¹⁸
رُجِفَ الْإِنْسَانُ.	: İnsan delirdiğini farketmedi. ¹¹⁹
رُجِيَ.	: Üzerinde titrendi ¹²⁰ .
رُدَّتِ الْمَرْأَةُ.	: Hamur şişti ve gevşedi. ¹²¹
رُخِفَ الْعَجِينُ.	: Kadın boşandı. ¹²²
رُخِيَ فُلَانٌ.	: Falancanın rengi soldu. ¹²³
رُغِدَ.	: Şimşek çarptı, titredi.
رُغِفَ فُلَانٌ.	: Burnu kanadı. ¹²⁴
رُغِرَ الرَّجُلُ.	: Adam bayıldı. ¹²⁵
رُغِبَتِ الْأَرْضُ.	: Yer yumuşadı. ¹²⁶
رُفِعَ لَهُ الشَّخْصُ.	: Şahsı uzaktan gördü.

114 - Firuzâbâdî, *a.g.e.*, s. 504, (d-v-r) maddesi.

115 - İbn 'Allân, *İthâfu'l-fâdil*, s. 63.

116 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s.64.

117 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s.64.

118 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 65.

119 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s.65.

120 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 65.

121 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 66.

122 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 66.

123 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 66.

124 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 66.

125 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 66.

126 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 66.

- رُفِضَ مِنْ دَائِبِهِ. : Hayvanından düştü.¹²⁷
- رَكِبَ. : Dizinden şikâyet etti.
- رُكِّضَتِ الدَّابَّةُ. : Hayvan dürtüldü, süratli gitmesi için her iki böğrü dürtüldü.¹²⁸
- رُغِيَ. : Sırtı kamburlaştı.¹²⁹
- رُهِصَتِ الدَّابَّةُ. : Hayvanın tabanının içi oyulup yaralandı.¹³⁰
- رُهِقَ. : Kötülük yapmakla itham edildi.¹³¹
- رُهِمَتِ الْأَرْضُ. : Yere yumuşak yağmur yağdı.¹³²
- رِيحَ الْعَدِيرِ. : Gölete rüzgâr vurdu, esti, göl rüzgârlandı.¹³³
- رُئِمَ. : Çok korktu, heyecanlandı.¹³⁴
- رُجِرَ فُلَانٌ. : Cimri oldu.¹³⁵
- رُحِفَ الْبَعِيرُ. : Deve yorgunluktan ayağa kalktı.¹³⁶
- رُعِقَ الرَّجُلُ. : Gece korktu.
- رُكِمَ الرَّجُلُ. : Adam nezle oldu.
- رُهِىَ فُلَانٌ عَلَى النَّاسِ. : Falanca kendini beğendi, insanlara karşı kibirlendi, büyüklük tasladı.¹³⁷
- سُبِتَ. : Hareketsiz durdu.¹³⁸
- سُبِطَ. : Sıtma hastalığına yaklandı.¹³⁹

127 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 66.

128 - el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 80; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 66.

129 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 66.

130 - el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 78; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 66.

131 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 66.

132 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 67.

133 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 67.

134 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 67.

135 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 67.

136 - İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye fî ġarîbi'l-hadîs*, II, 298; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 67.

137 - İbnu Kuteybe, *Edebu'l-kâtib*, s. 401; Cevherî, *es-Sihâh*, II, 1724, (z-h-y) maddesi; İbnu Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, XIV, 361, (z-h-y) maddesi.

138 - İbn 'Allân, *İthâfu'l-fâdil*, s. 70.

139 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 70.

سِيَهُ.	: Aklını kaybetti. ¹⁴⁰
سُجِلَ الشَّيْءُ.	: Alçak ,rezil oldu.
سُجِلَتِ النَّخْلَةُ.	: Hurmanın çekirdeği zayıf oldu. ¹⁴¹
سُحِتَ الرَّجُلُ.	: Adam acıktı. ¹⁴²
سُحِفَ.	: Akciğer veremine yakalandı. ¹⁴³
سُدِعَ.	: Başına bela geldi. ¹⁴⁴
سُرِرْتُ بِهِ.	: Ona sevindim.
سُرِقَ صَوْتُهُ.	: Sesi kısıldı, bozuldu.
سُعِدَ.	: Mutlu oldu. ¹⁴⁵
سُعِرَ الْكَلْبُ.	: Köpek kudurdu.
سُعِرَ الرَّجُلُ.	: Adam delirdi. ¹⁴⁶
سُعِرَ النَّبَاتُ.	: Bitki yakıcı rüzgâra maruz kaldı. ¹⁴⁷
سُعِفَ الصَّبِيُّ.	: Çocuğun başında çiban çıktı. ¹⁴⁸
سُغِطَ فِي يَدِهِ.	: Yanıldı, şaşkınlığa düştü, pişman oldu. ¹⁴⁹
سُلِسَ الرَّجُلُ.	: Adam idrar kaçırды, adam delirdi. ¹⁵⁰
سُلَّ.	: Verem oldu.
سُيِدَ.	: Tuzlu su içtiği için bir çeşit hastalığa yakalandı. ¹⁵¹
سُغِرَ الْمَكَانُ.	: Yer yüksek oldu ¹⁵² .

140 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 70.

141 - İbn ‘Allân *a.g.e.*, s.70.

142 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 70.

143 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.70.

144 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.71.

145 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.71.

146 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.71.

147 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.71.

148 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.71; İbnü Kuteybe, *a.g.e.*, s. 402.

149 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.74.

150 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.73.

151 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.72.

152 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.73.

- شَفِزَ الرَّجُلُ. : Adam tedirgin oldu.¹⁵³
- شَفِيفَ الرَّجُلُ. : Adam tedirgin oldu.¹⁵⁴
- شُعْمٌ. : Uğursuz oldu.¹⁵⁵
- شُتِينَا. : Kışa girdik.¹⁵⁶
- شُدِّهْتُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ. : Musibet anında zihnim karıştı, şaşırđım, şaşkınlığa düşmüş
öldüm, hayret ettim.¹⁵⁷
- شُرِّقَ الْقَوْمُ. : Halk gün doğuşunu gördü.¹⁵⁸
- شُعِفْتُ بِهِ. : Ona aşık oldum, çok sevdim.
- شُعِلْتُ عَنْكَ بِكَذَا. : Başkasıyla meşgul olduğumdan seni ihmal ettim, seni bırakıp
başkasıyla meşgul oldum.¹⁵⁹
- شُفِيَ الْمَاءُ. : Suyu içen dudaklar (kişiler) çoğaldı.¹⁶⁰
- شُفِيَ الرَّجُلُ. : Adamı soranlar çoğaldı.¹⁶¹
- شُهِرَ فِي النَّاسِ. : Halk içinde meşhur oldu; teşhir edildi.¹⁶²
- شَبِكَتْ رِجْلُهُ. : Ayağına diken battı.¹⁶³
- صَبِيَ الْقَوْمُ. : Halk meltem rüzgârına maruz kaldı.¹⁶⁴
- صُدِرَ فُلَانٌ. : Falancanın göğsü ağrıdı.¹⁶⁵
- صُدِعَ فُلَانٌ. : Falancanın başı ağrıdı.¹⁶⁶
- صُرَّ الْحَاوِثُ. : Toynak büzüldü.¹⁶⁷

153 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.73.154 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 73.155 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 73.156 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.73.157 - İbnu Kuteybe, *a.g.e.*, s. 402; el-Lahmî, *Şerhu'l-Fasîh*, s. 80; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.73.158 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 73.159 - Feyyûmî, *Misbâhu'l-münîr*, s. 190; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.73.160 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 74.161 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 74.162 - el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 76; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.74.163 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.74.164 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 75.165 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 74.166 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s.75.167 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 543, (s-r-r-) maddesi; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 75.

صُرِعَ الْإِنْسَانُ.	: Adam sara oldu. ¹⁶⁸
صُعِفَ.	: Korku veya soğuktan titredi. ¹⁶⁹
صُفِرَ فُلَانٌ.	: Karnında su toplandı. ¹⁷⁰
صُغِبَتِ الْأَرْضُ.	: Yer dondu. ¹⁷¹
صِيحَ بِهِ.	: Korktu.
صِيحَ فِيهِمْ.	: Onlar (helak oldular).
صُنِدَ = صُنِكَ.	: Nezle oldu, nezleye tutuldu. ¹⁷²
صُضِبَتِ الْأَرْضُ.	: Yere yağmur yağdı. ¹⁷³
ضُرِبَتِ الْأَرْضُ.	: Yer dondu, buz tuttu. ¹⁷⁴
ضُنِكَ.	: Nezle oldu. ¹⁷⁵
ضُويُّ الْعَيْرِ.	: Deve v.s. doğurmadan, yavru çıkarmadan önce tenasül uzvunda yer yer sivilce belirdi.
طَبَّ الْإِنْسَانُ.	: İnsan büyüledi. ¹⁷⁶
طَحَلَ.	: Dalağı rahatsız oldu. ¹⁷⁷
طَرَفَتِ الْعَيْنُ.	: Göz yaşardı. ¹⁷⁸
طَرِقَ الْعَقْلُ.	: Akıl zayıflandı. ¹⁷⁹
طُرِفَتِ الْمَرْأَةُ.	: Kadın bir yana itildi ,sevilmedi. ¹⁸⁰
طُشَّ فُلَانٌ.	: Falanca nezle oldu. ¹⁸¹

168 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 75.

169 - İbn 'Allân, a.g.e., s.75.

170 - İbn 'Allân, a.g.e., s.75.

171 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 75.

172 - Fîrûzâbâdî, el-Kâmûs, s. 376, (d-e-d) maddesi; İbn 'Allân, a.g.e., s.76.

173 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 76.

174 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 77.

175 - İbn 'Allân, a.g.e., s.77.

176 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 78.

177 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 78.

178 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 78.

179 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 78.

180 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 78.

181 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 79.

- طُشَّتِ الْأَرْضُ. : Yere az yağmur yağdı. ¹⁸²
- طُعِنَ الرَّجُلُ. : Adam veba hastalığına yakalandı. ¹⁸³
- طَلِسَ بَغْلَانٌ فِي السَّجْنِ. : Falanca hapse kondu. ¹⁸⁴
- طُلَّقَ السَّلِيمُ. : Adam sakinleşti. ¹⁸⁵
- طَلَّقَتْ فِي الْمَخَاضِ. : Doğum sancısına maruz kaldı. ¹⁸⁶
- طُلَّ دَمُهُ. : Öcü, intikamı alınmadı, kanı heder oldu, boşa gitti. ¹⁸⁷
- طُلَّتِ الْأَرْضُ. : Hafif yağmur yağdı. ¹⁸⁸
- طُمِرَ فُلَانٌ فِي ضَرِيْسِهِ. : Azı dişi ağırdı. ¹⁸⁹
- طُمِلَ الشَّيْءُ. : Yağ v.s. ile sıvandı. ¹⁹⁰
- ظَفِرَ فُلَانٌ. : Gözü ak perde ile kapandı. ¹⁹¹
- عُتِيَ. : Bunadı. ¹⁹²
- عُدِرَ الْمَكَانُ. : Yere çok (sağanak) yağmur yağdı. ¹⁹³
- عُدِسَ الْإِنْسَانُ. : İnsanda ergenlik sivilcesi çıktı. ¹⁹⁴
- عُرِبَ الْجَرْحُ. : Yaranın izi kaldı ¹⁹⁵.
- عُرِقَ الرَّجُلُ. : Adam zayıfladı ,cılız oldu. ¹⁹⁶

182 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 79.

183 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 79.

184 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 79.

185 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 79.

186 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 79.

187 - Cevherî, *es-Sihâh*, II, 1309, (t-l-l) maddesi; Fîruzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muhît*, s. 1326, (t-l-l) maddesi; Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs*, XXIX, 378, (t-l-l) maddesi; el-Lahmî, *Şerhu'l-Fasih*, s. 76; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 79-80.

188 - İbnü Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, XI, 405, (t-l-l) maddesi; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 81.

189 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 81.

190 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 81.

191 - Fîruzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 556, (z-f-r) maddesi; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 82.

192 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 81.

193 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 83.

194 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 83.

195 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 83.

196 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 83.

- عُرَّتِ الْفُضْلَانُ. : Deve yavrusunun boynunda çıban çıktı.¹⁹⁷
- عُرِنَ الرَّجُلُ. : Adamın burnu rahatsız oldu.¹⁹⁸
- عُرِيَ فُلَانٌ. : Falanca sıtma hastalığına yakalandı.¹⁹⁹
- عُرِيَ إِلَى الشَّيْءِ. : Satılan mal kaçarak sahibine geri döndü.²⁰⁰
- عُصِبَ الْإِنْسَانُ. : Adamın vücudu tam gelişti.²⁰¹
- عُفِرَتِ الْمَرْأَةُ - عَفَمَتِ الْمَرْأَةُ. : Kadın kısır oldu.²⁰²
- عُفِفَتِ الشَّاةُ. : Koyun kısırlandı.²⁰³
- عُقِمَتِ مَفَاصِلُهُ. : Mafsalları kurudu ,hareketsiz kaldı.²⁰⁴
- عُكِمَ فُلَانٌ. : Onun ziyaretinden döndü, vazgeçti.²⁰⁵
- عُلِقَ فُلَانٌ. : Boğazına sülük takıldı.²⁰⁶
- عُلَّ. : Hastalandı.²⁰⁷
- عُنَّ. : Erkek iktidardan düştü.²⁰⁸
- عُنَيْتُ بِالشَّيْءِ. : Bir şeye önem verdim, çok ilgilendim, ... ile meşgul oldum.²⁰⁹
- عُهِدَ الْمَكَانُ. : ... de senenin ilk yağmuru yağdı.²¹⁰
- عُيِّطَ. : Durumu iyi oldu ,gıpta edildi.²¹¹

197 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 83.

198 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 84.

199 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 84.

200 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 84.

201 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 84.

202 - Cevherî, *es-Sihâh*, II, 1467, (a-k-m) maddesi; Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 1471, (a-k-m) maddesi; Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs*, XXXIII, 116, (a-k-m) maddesi; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab*, XII, 412, (a-k-m) maddesi; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 84.

203 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 84.

204 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 1471, (‘a-k-m) maddesi.

205 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 85.

206 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 85.

207 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 85.

208 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 85.

209 - İbnu Kuteybe, *a.g.e.*, s. 401 ; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 85.

210 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 85.

211 - Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs*, XIX, 505, (ğ-b-t) maddesi; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 86.

- عُرِنَ فِي الْبَيْعِ . : Alış-verişte aldatıldı.²¹²
- عُثَّ . : Sara hastalığına yakalandı.²¹³
- عُدَّ (أَوْ أُعِدَّ) الْبُعِيرُ . : Deve gudde) beze (çıkardı)²¹⁴ .
- عُرِّيَ بِهِ . : ... ye düşkün oldu.²¹⁵
- عُغِسَلَ الْفَرَسُ . : At terledi.²¹⁶
- عُشِيَ عَلَى الْمَرِيضِ . : Hastanın üzerine baygınlık çöktü.²¹⁷
- كَالَّذِي يُعَسَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ . : Üzerine ölüm baygınlığı çökmüş kimse gibi.²¹⁸
- عُضِبَ . : Gözü çapak tuttu.²¹⁹
- عُضِرَ فُلَانٌ . : Falanca bolluk içinde yaşadı.²²⁰
- عُلَّ . : Çok şiddetli susadı, cimri oldu.²²¹
- عُمَّ عَلَيْهِ الْهَالِلُ . : Ay bulutlar arkasına girdi, görünmez oldu, ayı göremedi.²²²
- أُعْمِيَ الْهَالِلُ عَلَى النَّاسِ . : Ay bulutlar arasında görünmez oldu.²²³
- عُغِيَ عَلَيْهِ / أُغْمِيَ عَلَيْهِ . : Bayıldı, bir olay veya afetten dolayı duygu ve hareketlerini kaybetti, şuurunu kaybetti.²²⁴
- أُغْمِيَ عَلَيْهِ الْخَيْرُ . : Haber gizli oldu.²²⁵
- غِنَ قَلْبُهُ . : Kalbini yanılğı ve dikkatsizlik kapladı.²²⁶
- أُغِينَ عَلَى قَلْبِهِ . : Kalbini gaflet kapladı, bayıldı.

212 - el-Lahmî, a.g.e., s. 77; İbn 'Allân, a.g.e., s. 86.

213 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 86.

214 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 86.

215 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 86.

216 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 86.

217 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 86.

218 - *Ahzâb suresi*, 33/19.

219 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 87.

220 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 87.

221 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 87.

222 - İbn Kuteybe, a.g.e., s. 403 ; el-Lahmî, a.g.e., s.79; İbn 'Allân, a.g.e., s. 87.

223 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 87.

224 - el-Lahmî, a.g.e., s. 79; İbn 'Allân, a.g.e., s. 86.

225 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 87.

226 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 87.

فُدَّ.	: Kalbi ağrıdı, kalbinden şikayet etti. ²²⁷
فُرِصَ الْإِنْسَانُ.	: İnsan romantizmadan kamburlaştı. ²²⁸
فُزِعَ عَنْهُ.	: Korkusu geçti.
فُسِلَ فُلَانٌ.	: Adam şahsiyetsiz oldu. ²²⁹
فُصِحَ.	: Alış-verişte zarar etti. ²³⁰
فُصِمَ الْبَيْتُ.	: Ev yıkıldı. ²³¹
فُلِحَ الرَّجُلُ.	: Adam felç oldu ²³² .
فُهِقَ الصَّيِّ.	: Çocuğun boynundaki iskelet kemiği düştü. ²³³
فُيِضَ فُلَانٌ.	: Falanca öldü ²³⁴ .
فُيِلَ الْقَوْمُ.	: Halk meltem rüzgârına maruz kaldı. ²³⁵
فُجِرَ / فُجِرَ فُلَانٌ.	: Falanca reddedildi. ²³⁶
فُحِطَ الْقَوْمُ.	: Kavim kutlığa maruz kaldı. ²³⁷
فُجِلَ فُلَانٌ.	: Derisi kuruyup kemiklerine yapıştı. ²³⁸
فُحِيَ الْفِصِيلُ.	: Deve yavrusu uyuz oldu. ²³⁹
فُذَّ الرَّجُلُ.	: Karnı ağrıdı. ²⁴⁰

227 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 389, (f-e-d) maddesi; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 88.

228 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 88.

229 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 1346, (f-s-l) maddesi; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 88.

230 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 88.

231 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 1476, (f-s-m) maddesi; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 88.

232 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 257, (f-l-c) maddesi; el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 79; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 88.

233 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 89.

234 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 840, (k-h-z) maddesi; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 90.

235 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 89.

236 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 669-670, (k-d-d) maddesi; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 90.

237 - Cevherî, *es-Sihâh*, I, 897, (k-h-t) maddesi; Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 880, (k-h-t) maddesi; Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs*, XX, 7, (k-h-t) maddesi; İbnu Manzûr, *Lisânu'l-'arab*, VII, 374, (k-h-t) maddesi; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 90.

238 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 1353, (k-h-l) maddesi; Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs*, XXX, 238, (k-h-l) maddesi; İbnu Manzûr, *Lisânu'l-'arab*, XI, 552, (k-h-l) maddesi; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 90.

239 - İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 90.

240 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 394, (k-d-d) maddesi; İbn ‘Allân, *a.g.e.*, s. 90.

قَصَرَ حَطُوَ الْمَرَأَةَ.	: Kadın kısa aralıklarla yürüdü. ²⁴¹
قَطَعَ بِفُلَانٍ.	: Falancanın ümidi kesildi. ²⁴²
قَطَعَ الْإِنْسَانَ.	: İnsanın nefesi kesildi. ²⁴³
قُطِعَ الطَّرِيقُ.	: Yol kesildi. ²⁴⁴
قُعِصَتِ الدَّائِبَةُ.	: Hayvan salya saldı. ²⁴⁵
قَفِيَ الزَّرْعُ.	: Ekinin üzerini toprakla örttü. ²⁴⁶
قُلِعَ الْأَمِيرُ.	: Emir azledildi. ²⁴⁷
قُمِطَ الْأَسِيرُ.	: Esirin elleri ve ayakları birlikte bağlandı. ²⁴⁸
قُنِّيَتِ الْجَارِيَةُ.	: Kız çocuğu, çocuklarla oynamaktan alıkondu.
قُهِرَ فُلَانٌ.	: Falanca yenildi. ²⁴⁹
قُهِرَ اللَّحْمُ.	: Kızartılan et yandı. ²⁵⁰
كُبِدَ فُلَانٌ.	: Falancanın karaciğeri rahatsız oldu. ²⁵¹
كُتِرَ الرَّجُلُ.	: Adamın iyiliğini bekleyenler çoğaldı. ²⁵²
كُسِيَ الرَّجُلُ.	: Adam kovuldu. ²⁵³
كُسِعَ الشِّتَاءُ.	: Kış geçirildi. ²⁵⁴
كُفَّ الْإِنْسَانُ.	: İnsan kör oldu.
لُبِحَ بِفُلَانٍ.	: Falanca sara oldu.

241 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 91.242 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 91.243 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 91.244 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 91.245 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 810, (k-'a-s) maddesi; İbnu Manzûr, *Lisânu'l-'arab*, VII, 78, (k-'a-s) maddesi; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 91.246 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 91.247 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 91.248 - Cevherî, *es-Sihâh*, I, 900, (k-m-t) maddesi.249 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 91.250 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 91.251 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 401, (k-b-d) maddesi; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 92.252 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 92.253 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 92.254 - Cevherî, *es-Sihâh*, II, 984, (k-s-'a) maddesi; Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs*, XXII, 128, (k-s-'a) maddesi; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 92-93.

لِطِّ فُلَانٌ.	: Falanca nezle oldu ,yere düştü ve bayıldı. ²⁵⁵
لِحَبِّ الطَّرِيقِ.	: Yolun iki tarafından alındı. ²⁵⁶
لِحِفِّ فُلَانٍ مِنْ مَالِهِ.	: Falancanın malı azaldı. ²⁵⁷
لِحُكَّتِ الدَّابَّةُ.	: Hayvan iyice bağlandı. ²⁵⁸
لِحِمِّ فُلَانٍ.	: Falanca öldürüldü. ²⁵⁹
لُدِّ الرَّجُلِ.	: Adama ilaç içirildi ²⁶⁰ .
لُقِيَ وَجْهَهُ.	: Yüzü felç oldu. ²⁶¹
لُمِخَ الرَّجُلِ.	: Adama şamar atıldı. ²⁶²
لُفِّ.	: Zulmedildi ²⁶³ .
لُمِنَ.	: Mesanesi ağrıdı. ²⁶⁴
لُمِحَضَتِ الْمَرْأَةُ.	: Kadını doğum sancısı tuttu. ²²³
لُمِحَصَّ الرَّجُلِ.	: Adam bağlandı. ²⁶⁵
لُمِحَقَّ.	: Azaldı. ²⁶⁶
لُمِحَرَّتِ الْأَرْضُ مِنَ الْمَاءِ.	: Yer su ile doldu ²⁶⁷ .
لُمِدَّ الْإِنْسَانُ.	: İnsanın karnı şişti. ²⁶⁸
لُمِرَّ بِهِ.	: Safra hastalığı onu yendi. ²⁶⁹

255 - Cevherî, *es-Sihâh*, I, 900, (1-b-t) maddesi; Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 884, (1-b-t) maddesi; Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs*, XX, 63, (1-b-t) maddesi; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab*, VIII, 309, (1-b-t) maddesi; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 94.

256 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 94.

257 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 1102, (1-h-f) maddesi; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 94.

258 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 94.

259 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 94.

260 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 94.

261 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 94; el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 79.

262 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 95.

263 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 96.

264 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 96.

265 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 96.

266 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 96.

267 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 96.

268 - Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs*, IX, 163, (m-d-d) maddesi; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 96.

269 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 610, (m-r-r) maddesi; Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs*, XIV, 108, (m-r-r)

- مُسَّ : Sar'a oldu.²⁷⁰
- مُسِدَ كُلِّ شَيْءٍ : Vücudu tam olgunlaştı.²⁷¹
- مُشِقَّتِ الْجَارِيَةِ : Cariye ince ve narin oldu.²⁷²
- مُصِرَّ الْفَرَسِ : At uyuz oldu.²⁷³
- مُطْرِنًا : Üzerimize yağmur yağdı.²⁷⁴
- مُعِدَّ فُلَانٍ : Falancanın midesi ağrıdı.²⁷⁵
- مُغَسَّ : Kabız oldu.²⁷⁶
- مُغَصَّ فُلَانٍ : Falanca kabız oldu.²⁷⁷
- مُتَّعَ فُلَانٌ بِكَذَابٍ : Falancaya şöyle iftira edildi.²⁷⁸
- مُلَّ الْإِنْسَانُ : İnsan usandırıldı.²⁷⁹
- مُلِحَ الْمَاءُ : Su tuzlulaştı.²⁸⁰
- مُلِيَ الْإِنْسَانُ : İnsan nezle oldu.²⁸¹
- مُئِي فُلَانٌ بِكَذَابٍ : Falanca ... ile müptela oldu.²⁸²
- مُنِمَّ فُلَانٌ : Falanca mumyalandı.²⁸³
- نُتِجَ الْقَوْمُ : Halk kasırgaya maruz kaldı.²⁸⁴

maddesi; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 96.

270 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 97.

271 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 97.

272 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 97.

273 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 97.

274 - *Buhârî*, Ezân 156; *Müslim*, İmân 125; *Ebü Dâvûd*, Tıbb 22; *Muvâtta'*, İstiskâ' 4; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, IV, 117; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 97.

275 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 97.

276 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 97-98.

277 - Cevherî, *es-Sihâh*, I, 829, (m-ğ-s) maddesi; Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 815, (m-ğ-s) maddesi; İbnu Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, VII, 93, (m-ğ-s) maddesi; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 98-99.

278 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 99.

279 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 99.

280 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 99.

281 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 99.

282 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 99.

283 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 1498, (m-y-m) maddesi; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 99.

284 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 264, (n-e-c) maddesi; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 100.

- نُبِدَ وَلَدَ الرَّبَا. : *Gayr-i meşru çocuk (sokağa) atıldı.*²⁸⁵
- نُتِحَتِ النَّاقَةُ. : *Devenin doğumuna yardım edildi, devenin doğum zamanı geldi.*²⁸⁶
- نُتِقَتِ الْمَرْأَةُ. : *Kadın çok sayıda çocuk doğurdu.*²⁸⁷
- نُجِدَ فُلَانٌ. : *Falanca üzüldü.*²⁸⁸
- نُحِضَ فُلَانٌ. : *Falanca zayıfladı.*²⁸⁹
- نُخِبَ فُلَانٌ. : *Falanca ahmak oldu ,cevap veremedi.*²⁹⁰
- نُخِسَ فُلَانٌ. : *Falanca zayıflandı.*²⁹¹
- نُخِشَ الْإِنْسَانُ. : *İnsan zayıflandı.*²⁹²
- نُخِيَ. : *Kibirlendi iftihar etti.*²⁹³
- نُزِحَ لَهُ. : *Vatanından uzaklaştı.*²⁹⁴
- نُزِفَ فُلَانٌ. : *Yara veya hastalıktan dolayı kanı aktı ve zayıfladı.*²⁹⁵
- نُزِفَ عَقْلُهُ. : *Sarhoş oldu, aklını kaybetti.*²⁹⁶
- نُتِسَّتِ الْمَرْأَةُ. : *Kadının hayzı gecikti ve gebe olduğu sanıldı.*²⁹⁷
- نُتِسِيَ الشَّيْءُ. : *Unutuldu.*²⁹⁸

285 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 100.

286 - İbn Kuteybe, *Kitâbu'l-me'âni'l-kebîr*, I, 400; İbn Fâris, *Mekâyîsü'l-luğa*, V, 177; İbn Cinnî, *el-İhtisâs*, VII, 38; Cevherî, *es-Sihâh*, I, 312, (n-t-c) maddesi; Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 264, (n-t-c) maddesi; Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs*, VI, 110, (n-t-c) maddesi; İbnu Manzûr, *Lisânu'l-'arab*, II, 327, (n-t-c) maddesi; İbn 'Allân *a.g.e.*, s. 100-101.

287 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 1194, (n-t-k) maddesi; İbnu Manzûr, *a.g.e.*, X, 95, (n-t-k) maddesi; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 101.

288 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 101.

289 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 102.

290 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 102.

291 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 102.

292 - Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 783, (n-h-s) maddesi; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 102.

293 - İbnu Kuteybe, *a.g.e.*, s. 401; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 102.

294 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 102.

295 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 102.

296 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 102.

297 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 102.

298 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 102.

- نُشِرَ الْعَبِيرُ. : *Anber denendi*²⁹⁹.
- نُشِغَ الصَّبِيُّ. : *Çocuk kiraya verildi.*³⁰⁰
- نُطِعَ. : *Bozuldu*³⁰¹.
- نُغِفَ الْبَعِيرُ. : *Devenin başı bitlendi.*³⁰²
- نُفِسَتِ الْمَرْأَةُ. : *Kadın çocuk doğurdu.*³⁰³
- نُفِشَ الذَّقُّ. : *Hurma v.s .rengine uymayan renkle nişanlandı, damgalandı, benekleşti.*
- نُفِهَ الرَّجُلُ. : *Adamın kalbi zayıflandı.*³⁰⁴
- نُكِبَ الرَّجُلُ. : *Adamın başına felaket geldi, felakete ma'ruz kaldı.*³⁰⁵
- نُكِنَتِ الْعَيْنُ. : *Gözünde değişik renkli bir nokta oldu.*³⁰⁶
- نُكِسَ فِي مَرَضِهِ. : *Hastalığı nüksetti.*³⁰⁷
- نُكِفَ الْبَعِيرُ. : *Deve hastalandı.*³⁰⁸
- نُحِمَ الرَّجُلُ. : *Adam obur oldu.*³⁰⁹
- نُحِكَ الرَّجُلُ. : *Adam bitkin düştü.*³¹⁰
- هُبِتَ. : *Delirdi.*³¹¹
- هُتِشَ الْكَلْبُ. : *Köpek kışkırtıldı.*³¹²
- هُدِمَ فُلَانٌ. : *Falancanın başı döndü.*

299 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 102.

300 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 103.

301 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 103.

302 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 103.

303 - el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 80 ; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 103.

304 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 103.

305 - el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 80 ; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 104.

306 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 104.

307 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 104.

308 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 104.

309 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 104

310 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 104.

311 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 105.

312 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 105.

هُرِّجَ الْإِنْسَانُ.	: İnsan yarıştı. ³¹³
يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ.	: Lut'un kavmi (koşarak ona geldiler). ³¹⁴
هَزِلَ الرَّجُلُ.	: Adam zayıf oldu ³¹⁵ .
هَزَلَتِ الرَّحِمُ.	: Rahim çocuğu kabul etmedi, düşürdü. ³¹⁶
هَقَعَ الْفَرَسُ.	: Atın yan tarafında kıl pulları bitti. ³¹⁷
وَبِئْتِ الْأَرْضُ.	: Bölgede veba hastalığı ortaya çıktı. ³¹⁸
وَبِلَتِ الْأَرْضُ.	: Yere sağanak yağmur yağdı. ³¹⁹
وَوْتِرَ.	: Korkutuldu. ³²⁰
وَوَمَّتْ يَدُهُ.	: Bilek kemiği çıktı, eli ezildi. ³²¹
وَوَحَشَ الْمَكَانُ.	: Yer ıssız oldu. ³²²
وَوَرَدَ الْمَكَانُ.	: Yere uğrayanlar çoğaldı. ³²³
وَوَرِيَ الْكَلْبُ.	: Köpek hissetti ³²⁴ .
وَوُرِدَ فُلَانٌ.	: Falancaya günahkâr denildi ³²⁵ .
وَوُصِمَ.	: Dağlandı. ³²⁶
وَوُصِمَتِ الْأَرْضُ.	: Yere yılın ilk yağmuru yağdı. ³²⁷

313 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 105.

314 - Hûd suresi, 11/78.

315 - el-Lahmî, a.g.e., s. 78; İbn 'Allân, a.g.e., s. 105.

316 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 105.

317 - İbn Fâris, *Mekâyîsu'l-luğa*, VI, 59, (h-k-'a) maddesi; İbnu Manzûr, *Lisânu'l-'arab*, VIII, 373, (h-k-'a) maddesi; İbn 'Allân, a.g.e., s. 106.

318 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 107.

319 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 107.

320 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 107.

321 - İbnu Kuteybe, a.g.e., s. 401; Cevherî, *es-Sihâh*, I, 115, (v-s-e) maddesi; İbn Fâris, *Mekâyîsu'l-luğa*, s. 1082, (v-s-e) maddesi; Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs*, I, 481, (v-s-e) maddesi; İbnu Manzûr, *Lisânu'l-'arab*, I, 190, (v-s-e) maddesi; el-Lahmî, a.g.e., s. 76; İbn 'Allân, a.g.e., s. 107.

322 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 107.

323 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 107.

324 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 107.

325 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 108.

326 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 108.

327 - İbn 'Allân, a.g.e., s. 108.

- وُضِعْتُ فِي الْبَيْعِ. : Satışta zarar ettim, iflas ettim, kaybettim.³²⁸
- وُطِمَ. : Hapsedildi³²⁹.
- وُفِرْتُ أُذُنَ الرَّجُلِ. : Adam sağır oldu.³³⁰
- وُفِصَ الرَّجُلُ. : Adam bineğinden düştü ve boynu kırıldı.³³¹
- وُقِعَ فِي يَدِهِ. : Düştü.³³²
- وُكِّسَ الرَّجُلُ فِي التَّجَارَةِ. : Adam ticarete zarar etti, iflas etti.³³³
- وُلِدَ. : Doğdu.
- وُلِيَتْ الْأَرْضُ. : Yere ikinci defa yağmur yağdı.³³⁴
- وُهِّلَ إِلَى الشَّيْءِ. : Korktu.³³⁵
- يُؤَدِّي فُلَانٌ. : İyiilik etti.³³⁶
- يُوقِئُ الْإِنْسَانَ. : İnsana yerekân (uykusuzluk) hastalığı isabet etti.³³⁷
- يُؤَسِّرُ الرَّجُلُ. : Adam zengin oldu.³³⁸
- يُؤَمِّنُ فُلَانٌ. : Adam dereketli oldu.³³⁹

Hulâsa bu araştırma ile mechûl fiiller, nahiv, sarf ve belağat ilmi açısından ele alınarak incelenmiştir. Kur'ân-ı Kerîmdeki bazı mechûl fiiller bu araştırmada ele alınarak incelenmiştir. Müfessirlerin konu ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Ayrıca en muteber sözlükler taranarak sadece mechûl olarak kullanılan çok sayıda fiil tespit edilmiş ve bunların anlamları verilmiştir. Böylece Arapçanın doğru anlaşılmasında bir nebze de olsa katkıda bulunmaya çalışılmıştır.

328 - İbnü Kuteybe, *a.g.e.*, s. 402; el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 77, İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 108.

329 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 108.

330 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 109.

331 - Cevherî, *es-Sihâh*, I, 832, (v-k-s) maddesi; Firûzâbâdî, *el-Kâmûs*, s. 818, (v-k-s) maddesi; el-Lahmî, *a.g.e.*, s.77; İbn 'Allân, *a.g.e.*, s.108-109.

332 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s.109.

333 - İbnü Kuteybe, *a.g.e.*, s. 402; el-Lahmî, *a.g.e.*, s. 77, İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 108.

334 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 109.

335 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 109.

336 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 110.

337 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 110.

338 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 110.

339 - İbn 'Allân, *a.g.e.*, s. 110.

KAYNAKLAR

- Kur'an-ı Kerîm, Tenvîr Neşriyat, İstanbul, 2011.
- Abbâs Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, I-IV, Kahire, 1992.
- 'Abdu'l-ğani ed-Dakr, *Mu'cemü'l-kavâ'idi'l-'arabiyye fi'n-nahv ve't-tasrîf*, Beyrut, 1986.
- Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I-VI, Beyrut, 1985.
- Ali Rıza, *el-Merci' fi'l-luğati'l-'arabiyye*, I-III, Beyrut, 2003.
- el-Bağdâdî, Abdulkâdir b. Ömer, *Hizânetü'l-edeb ve'lübbu'lübâbi lisâni'l-'arab*, I-XIII, (thk. Abdusselâm Harun), Kahire, 1989.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmi'u'sahîh*, I-VIII, Beyrut, 1419/ 1990.
- el-Câvî, Abdu'l-hakk, *Tedricü'l-edânî*, Beyrut, 1986.
- Cevherî, Ebu Nasr İsmail b. Hammâd, *es-Sihâh*, I-II, Beyrut, 1998.
- Corc Mitrî Abdul-Mesîh – Hânî Corc Taberî, *el-Halil, Mu'cemu mustalahâti'n-nahvi'l-'Arabî*, Beyrut, 1990.
- Ebü Dâvûd, Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, I-IV, İstanbul, 1981.
- Emîl Bedî' Ya'kûb, *Mevsu'atü'n-nahv ve's-sarf ve'l-i'râb*, Beyrut, 1988.
- Fâdıl Sâlih es-Sâmerrâî, *Me'âni'n-nahvi*, I-IV, Beyrut, 2002.
- Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali, *el-Misbâhu'l-münîr*, Kahire, 2000.
- Firuzâbâdî, Mecdüddîn Muhammed b. Yakûb, *el-Kâmusu'l-muhît*, Beyrut, 1987.
- İbnu 'Allân, Muhammed Ali, *İthâfu'l-fâzil bi'l-fi'li'l-mebniyyi li gayri'l-fâil*, (thk. İbrahim Şemseddîn), Beyrut, 2001.
- İbn Cinnî, Ebu'l-Feth Osman, *el-İhtisâs*, I-V, Beyrut, 1998.
- İbnü'l-Esîr, Mecdüddîn, en-Nihâye fi'ğarîbi'l-hadîs*, I-V, Beyrut, 1985.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed, *Mu'cemü'l-mekâyis fi'l-luğa*, Beyrut, 1993.
- İbn Hişâm, Cemaleddin Abdullah b. Yusuf, *Katru'n-nedâ ve bellu's-sadâ*, Beyrut, 1988.

- İbnu Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim, *Edebü'l-kâtib*, Beyrut, 1998.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrerem, *Lisânu'l-arab*, I-XV, Beyrut, 1300/1883.
- Komisyon, *el-Belâğetu ve'n-nakdu*, Riyad, 1984.
- el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi'li ahkâ-mi'l-Kur'ân*, Beyrut, 1999.
- el-Lahmî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Hişâm b. İbrâhim b. Halef, *Şerhu'l-Fasîh*, Beyrut, 1998.
- Mâlik b. Enes, *el-Muvâtta'*, I-II, Beyrut, 1985.
- Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, I-V, *Sahihu Müslim*, Beyrut, 1986.
- Muhammed Said İsbîr- Bilâl Cüneydî, *eş-Şâmil*, Beyrut, 1985.
- Mustafa Ğalâyînî, *Câmi'u'd-dürûsi'l-arabiyye*, I-III, Beyrut, 1987.
- el-Müberred, Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd, *el-Muktedab*, I-III, Beyrut, 1985.
- es-Seyyid Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru'l-belâğa*, Beyrut, 1999.
- Zebîdî, Muhammed Mürtezâ el-Hüseynî, *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-Kâmus*, I-XXXX, (thk. Mahmud Muhammed et-Tenâhî, Vizâretu'l-i'lâm, Küveyt, 2004.
- ez-Zencânî, Abdu'l-vehhâb b. İbrahîm, *'Izzî*, İstanbul, 2000.

